

psychologie

*časopis
pro psychologickou
teorii a praxi*

ROČNÍK XI

ČÍSLO 1

1967

MIHAJLO ROSTOHAR

(30. VII. 1878—5. VIII. 1966)

Dne 5. srpna 1966 zemřel v Jugoslávii po delší nemoci universitní profesor PhDr. Mihajlo Rostohar¹⁾ ve věku 88 let. Rostohar se narodil v rolnické rodině (30. července 1878) v Bregách u Krška ve Slovinsku.

Studoval na gymnasiu v Lublani a Kranju, od r. 1901 na universitě ve Vídni medicínu, pak přírodní vědy a psychologii. Poněvadž ve Vídni nebyla psychologická laboratoř, odchází (1903) do Štýrského Hradce, kde poslouchal experimentální psychologii a noetiku u A. Meinonga (s jeho teorií evidence předpokladu nesouhlasil). Na podnět profesora dějin filosofie H. Spitzera dokončil (1905) universitní studia ve Vídni doktorátem filosofie a na jeho doporučení dostal pak stipendium pro studium na universitě v Lipsku, kde pracoval v Psychologickém ústavu u W. Wundta. Následujícího roku poslal prof. Jodl Rostohara s doporučujícím dopisem k prof. T. G. Masarykovi do Prahy, aby se tam habilitoval. Rostohar si podal na Karlově universitě žádost o veniam docendi z filosofie. Jako habilitační spis předložil „Theorii hypothetického soudu“. Na Karlově universitě zahájil přednášky z logiky.

V laboratořích Meinonga a Wundta se obeznámil s experimentálními metodami moderní psychologie a správně postihl jejich velký význam pro rozvoj psychologie. Proto již ve studijním roce 1911—12 zakládá z vlastních prostředků první psychologickou laboratoř u nás ve Fyziologickém ústavě prof. F. Mareše na lékařské fakultě v Praze.

V r. 1915 odešel na vojnu. Po skončení první světové války se usadil v Lublani, kde dal podnět k založení slovinské university a začal uveřejňovat v deníku

¹⁾ Soupis prací od r. 1905 (171 čísel) do r. 1938 uspořádal Josef Burjanek v Psychologii IV, 1938, str. 425—432 a Vilém Chmelař od r. 1939—1950 (15 čísel) v Psychologii XI, 1949, 105. Soupis obsahuje knižní publikace, akademické přednášky, články, recenze a překlady. Soupis slovinských prací z let 1951 až 1966 a některé časopisecké články s obsahem kulturním a politickým z období do r. 1925 nebylo možno zjistit. Základní psychologické názory Rostoharovy jsem podrobněji uvedl ve svých studiích: „Rostoharovy psychologické názory“, Psychologie IV, 1938, 114—167; „Rostoharovo psychologické dílo“, Psychologie XI, 1949, 89—105; „Psycholog Rostohar“, Československá psychologie III, 1959, 3—11.

Jugoslavijské pokrokové socialistické názory v článcích: „Nový socialismus“, v nichž zaujal kladný postoj k Leninovi. Publikování těchto článků bylo zastaveno, Rostohar nebyl navržen za profesora nové university v Lublani, a proto se vrátil r. 1920 do Československa.

Rostohar byl již v době Rakouska-Uherska vedoucím činitelem revolučního hnutí jugoslávské omladiny. Byl jejím důvěrníkem pro slovinskou sekci. Píše kulturně politické články do časopisů „Nová Nada“ a „Omladina“. Zakládá pokrokovou revui „Napredna Misel“. V r. 1909 vydává slovinsky psaný vědecký spis „Úvod do vědeckého myšlení“, který narazil na odpor církevních kruhů ve Slovinsku. Za druhé světové války se zúčastnil v Jugoslávii národně osvobozenického boje.

Dne 27. července r. 1923 byla jeho venia docendi pro filosofii převedena na filosofickou fakultu Masarykovy university v Brně. Současně byl ustanoven asistentem Fyziologického ústavu na lékařské fakultě u prof. Babáka, kde vedl oddělení pro teoretickou neurologii až do svého jmenování mimořádným profesorem systematické filosofie na filosofické fakultě Masarykovy university v Brně (17. dubna 1924). V roce 1931 byl jmenován řádným profesorem psychologie a v r. 1934—35 byl děkanem filosofické fakulty.

V r. 1924 přestěhoval Rostohar svou psychologickou laboratoř do Brna, kde byl v r. 1926 z jeho podnětu zřízen na filosofické fakultě (ze státní subvence) experimentální Psychologický ústav se statutem schváleným MŠK. Základ ústavu tvořila Rostoharova soukromá laboratoř. Ústav, jejž řídil až do odchodu na odpočinek v r. 1948 a v němž jsou i přístroje zhotovené podle jeho návrhů (tachystoskop, přístroj ke zkoumání pozornosti, kampimetr, oscilátor aj.), patřil před válkou k dobře vybaveným psychologickým laboratořím v Evropě. Tak se Rostohar stal předním průkopníkem české experimentální psychologie. V Brně přednášel psychologii nejen na filosofické fakultě, ale i na Škole vysokých studií pedagogických, na Pedagogické akademii a Vysoké škole sociální, jejímž byl spoluzakladatelem. Zasloužil se také o výchovu pracovníků v poradnách pro volbu povolání na Moravě.

Po odchodu na odpočinek (1948) působil ještě 2 roky v Brně jako rektor Vysoké školy sociální, kde přednášel psychologii obecnou, sociální a psychopatologii. Pak se vrátil do své vlasti. V dubnu 1950 byl jmenován řádným profesorem experimentální psychologie na filosofické fakultě lublaňské university, kde založil téhož roku Psychologický ústav, jehož byl ředitelem. Ústav má oddělení pro obecnou psychologii, pedopsychologii, sociální psychologii, pro pedagogickou psychologii, pro klinickou psychologii, pro psychologii práce a pro psychodiagnostiku.

Již v době studia na gymnasiu v Lublani a Kranju se u Rostohara projevily literární sklony. Začal psát slovinsky první lyrické básně a povídky (1895 až 1900) a stal se členem lublaňského literárního kroužku, jehož zakladateli a členy byli Ivan Cankar, Kete, Maren, Alexandrov a O. Zupančič.

Za více než šedesátileté publikační činnosti (uveřejnil česky a slovinsky přes 210 pojednání a recenzí o vědeckých a kulturních otázkách) zaujal stanovisko k základním problémům obecné psychologie, psychologie dítěte, vývojové psychologie, sociální psychologie a ke kulturním a politickým otázkám slovanských národů.

V období do první světové války (1905—1914) vydal knižně česky „Theorii hypotetického soudu“ (1910) a studie: „O formaci soudů“ (1912), „Experimen-

tální zkoumání o reprodukci barevných kvalit (1914) a „O synaesthesích sluchových“ (1914 I. část, 1915 II. část). Četné slovinsky psané články publikoval ve slovinských časopisech: Nova nada (Zagreb), Obzor (Zagreb), Nova doba (Cejl), Roditeljski list (Maribor), Omladina (Ljubljana), Slovenski narod (Ljubljana), Jugoslavija (Ljubljana), Napredna misel, Veda. Psal také do našich časopisů: Národních listů, Unionu, Času, České mysli, Slovanského přehledu, Biologických listů a Lékařských rozhledů.

Od r. 1925 Rostohar vědecky pracuje téměř výhradně v oboru psychologie. Jeho publikační činnost u nás spadá do období předmarxistické psychologie. Tím je podmíněna i základní teoretická koncepce jeho psychologie. Rostohar se neprojevoval jako vyhraněný stoupenec určitého filosofického směru. Rozlišuje objektivní a subjektivní skutečnost. V r. 1950 vychází (česky) v Brně jeho poslední spis „Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti“. Z jeho pojetí psychologie jako vědy o subjektivní skutečnosti nevyplývá, že se Rostohar filosoficky ztotožňuje se subjektivním idealismem. Chce jen zdůraznit, že omezuje předmět psychologie na subjektivní zážitky.

Objektivní skutečností je mu všechno, co si uvědomujeme jako nezávislé na subjektu a co náleží k objektu. Subjektivní skutečností nazývá danosti naší zkušenosti, které jsou stejnorodé s vědomým subjektem, k jehož podstatě náleží, a jsou na něm ve svém bytí zcela závislé (jako příklad uvádí negativní pa-obrazy).

Předmětem psychologie jsou podle Rostohara psychologické jevy, které subjekt sám zažívá a které lze poznat jen introspektivně. Z toho vyvozuje, že introspekce je nevyhnutelným noetickým základem každé psychologie. Je si však vědom, že sama o sobě nezaručuje objektivnost psychologických poznatků. Psychologický experiment proto pokládá za nezbytný předpoklad vědecké psychologie. Usiluje o psychologii čistě empirickou, založenou na čisté zkušenosti, zbavené metafyzických spekulací (jako jsou otázky existence duše aj.), statického postoje k psychickým jevům a převádění psychických jevů na elementy.

Při výkladu psychologických jevů vychází ze dvou principů: 1. z celistvosti psychických jevů a 2. ze strukturnosti psychických jevů. Termínem celistvost označuje vnitřní reálné souvislosti jednotlivých daností v určité celosti. Strukturou míní takovou celistvost, v jejíž podstatě je tvůrčí princip, tj. potencionální síla útvárná a celistvě zaměřená, jež za určitých okolností dává vznik novým celostním zážitkům se specificky celostními kvalitami.

Základem jeho psychologické teorie je jeho vlastní pojetí struktury, psychické celosti a uplatňování zákona vývoje v psychologii. Idealistické pojetí celostní a tvarové psychologie odmítá.

O pojmu vývoje pojednává v knize „Studie z vývojové psychologie“ (1928) a ve studii „Pojetí vývojové psychologie“ (1916). Dochází k závěru, že vývojový děj předpokládá vždy nějaký substrát, kterým v psychickém dění jsou psychické celosti, jež rozlišuje na tvary, struktury a komplexy.

Zevrubně se zabýval pojetím struktury, celosti, tvaru a představy v psychologii, vývojem zrakové představy z původního dojmu, vývojem pojmu a obrazivosti u dětí, problémy myšlení, oscilací pozornosti, otázkami počátečního čtení, dětské hry, vnímáním písmen v indirektním vidění, strukturou větných významů, významem pádů z psychologického hlediska, předmětem psychologie, problémy sociální psychologie, psychologií dítěte, reakcemi mládeže na film, psy-

chologickou orientací v jazykozpytu aj. Všechny jeho psychologické práce přinášejí nové poznatky.

Svým tvůrčím vědeckým dílem Rostohar významně přispěl k rozvoji psychologie u nás i v Jugoslávii. Podnětně se podílel na organizaci vědeckého psychologického výzkumu u nás jako dlouholetý předseda Společnosti pro výzkum dítěte v Brně, předseda výboru pro pořádání sjezdů pro výzkum dítěte, které od r. 1933 nabyly všeslovanského charakteru (konaly se v Brně 1933 a v Lublani 1937) a místopředseda Společnosti pedagogického muzea v Brně.

Byl spoluzakladatelem prvního českého odborného časopisu Psychologie, jež redigoval od jeho založení v r. 1935 až do r. 1949.

Od r. 1950 (po návratu do vlasti) se Rostohar velmi aktivně zúčastňoval vědeckého a kulturního života v Jugoslávii, kde podstatně přispěl k rozvoji psychologie a jejího studia na universitě v Lublani. Byl také jedním z iniciátorů ustavení „Udruženije psihologov FNRJ“ a předsedou slovinské sekce tohoto sdružení. Byl aktivně činný jako člen odborné rady „Zavoda za proučevanje šolstva“ při sekretariátu národní osvěty a kultury v Lublani.

1948 vstoupil do marxistických řad. Zasloužil se o prohloubení přátelských sty-

Rostohar se od svých studentských let hlásil k pokrokovému hnutí a po roce ků mezi našimi a jugoslávskými vědeckými pracovníky. Československá i jugoslávská vědecká a kulturní obec želí jeho odchodu. Jeho vědeckého díla bude trvale vzpomínáno v historii československé psychologie.

Vilém Chmelař

РЕЗЮМЕ

Михайло Ростогар

(1878—1966)

Доктор философии М. Ростогар после прохождения университетского курса в Вене, Граце и в Лейпциге был доцентом философии при Карловом университете в Праге, затем профессором философии, а позднее психологии при университете в г. Брно и профессором психологии при университете в г. Любляни, где им были основаны Психологические экспериментальные институты, директором которых он являлся.

Ростогар был сторонником научной психо-

логии чисто эмпирической, избавленной от метафизических спекуляций. Предмет психологии представляют по Ростогару психологические явления, переживаемые самим субъектом, которые можно познать лишь интроспективно. Неотъемлемой предпосылкой научной психологии он считает психологический эксперимент. Ростогаром была основана первая чешская экспериментально-психологическая лаборатория при Физиологическом институте в Праге. Основу психологической теории Ростогара представляет его собственное понимание структуры, психической целостности и применение закона развития в психологии. Ростогар является автором многочисленных работ по области общей, эволюционной и социальной психологии.

SUMMARY

Mihajlo Rostohar

(1878—1966)

M. Rostohar studied at the universities in Vienna, Steyer Graz and Leipzig; at Charles University, Prague, he was associate professor of philosophy, and later on professor of psychology at the universities in Brno and in Ljubljana, where he founded Institutes of Experimental Psychology, of which he became Director.

Dr. Rostohar was interested in a purely

empirical psychology, free of metaphysical speculations. The subjects of psychological research, according to him are psychological phenomena which the subject lives through and can recognize by introspection. The basic foundation of scientific psychology is psychological experiment. Dr. Rostohar is the founder of the first Czech experimental psychological laboratory at the Institute of Physiology in Prague. The basis of his psychological theory is his own conception of structure, psychological totality and the law of development in psychology. He is the author of many papers in the field of general, development and social psychology.